

ROZHOVORY VYŠEHRAĐ

A close-up portrait of an elderly woman with short, curly white hair and blue eyes. She is smiling slightly and looking upwards and to the left. The background is dark. The portrait is framed by a thick pink border that has a speech bubble-like shape on the right side.

**VĚRA
ROUBALOVÁ**
JAK TO JENOM ŘÍCT

...

**Barbora
Postránecká**

Jak to jenom říct

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Věra Roubalová, Barbora Postránecká
Jak to jenom říct – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

NAJDEME ODVAHU PROMLUVIT?

| Rozhovor
se světem

**VĚRA
ROUBALOVÁ
KOSTLÁNOVÁ**
JAK TO JENOM ŘÍCT

... **Barbora Postránecká**

**VĚRA
ROUBALOVÁ
KOSTLÁNOVÁ**
JAK TO JENOM ŘÍCT

... **Barbora Postránecká**

VYŠEHRAĐ

© Věra Roubalová Kostlánová, Barbora Postránecká, 2026
Photos © Jana Plavec, 2026

ISBN 978-80-267-3487-1

ÚVOD

S Věrou jsme se poznaly v březnu 2022. Nebylo to nic veselého. Pár týdnů předtím Rusové vpadli na Ukrajinu s plánem získat nad ní plnou kontrolu, dobýt ji. Do Česka začali přicházet ukrajinští uprchlíci, v drtivě většině ženy, často s dětmi. Reakce Čechů byla neskutečná: začali jsme uprchlíky ve velkém ubytovávat, a to i v našich vlastních domovech.

Sháněla jsem tehdy někoho, kdo by mi řekl, jak takové soužití může vypadat, jaká úskalí může přinášet a jak se vlastně v této dosud neznámé situaci chovat. Někdo mi doporučil Věru Roubalovou Kostlánovou, terapeutku, která s běženci intenzivně pracuje už od 90. let.

Zběžně jsem si přečetla Věřin životopis. Byl fascinující, a to nejen pro tenhle konkrétní článek. Věřin život se více či méně protíná téměř se všemi zásadními událostmi 20. století: s druhou světovou válkou, holocaustem, zinscenovanými procesy v 50. letech, normalizací, Chartou 77, Sametovou revolucí či s uprchlickými vlnami v 90. letech...

Hned, jak jsme dodělaly rozhovor, jsem se tedy Věry zeptala: „Už s někým pracujete na knižním rozhovoru o vás samé, o vašem životě?“

„Ne,“ odpověděla Věra.

„A co kdybychom ho udělaly spolu?“

Věra na tenhle návrh několikrát kývla a několikrát ho odsunula, popřípadě úplně zamítla. Častým argumentem bylo, že má moc práce (což je pravda). Jednu dobu mi dokonce navrhovala jména jiných žen, s nimiž bych podle ní měla napsat knihu.

Vznikaly také různé variace. Věra například přišla s nápadem, že bychom knihu měly psát spolu s jejími bratry – s argumentem, že ona sama má příliš špatnou paměť. O něco později ji zas napadlo, že místo bratrů by v knize měly být její děti. Všechny čtyři. Nakonec jsme se ale vrátily k původní myšlence: knižní rozhovor, kde se já ptám a Věra odpovídá.

Drobné komplikace ale neustaly ani pak. Hned na první schůzce mi Věra řekla, že do toho se mnou půjde, ale nemám jí pokládat blbé otázky (jen aby mi po nějaké době oznámila, že se málo ptám a moc ji nechávám mluvit). Na druhé setkání jsem za ní jela do Františkových Lázní, kde Věra ke konci roku 2023 pár týdnů pobývala. Řešily jsme, čím začneme – myslela jsem si, že původní rodinou, Věřinými židovskými kořeny, prarodiči, z nichž jeden byl velmi významným představitelem pražské židovské komunity první poloviny 20. století. Zároveň jsem se tehdy Věry zeptala, jestli má z něčeho obavy, a ona na to, že právě z otázek na rodinu, na prarodiče, na židovský původ. Což nebylo bez důvodu: V její rodině, stejně jako v mnoha jiných židovských rodinách, se o všech těch válečných hrůzách mlčelo. A tak Věra dlouho tuhle stránku své identity vůbec neznala, dokonce ani nevěděla, že je sama Židovka. A pak, když se to dozvěděla, trvalo ještě mnoho let, než se o rodinný příběh začala zajímat. A dodnes má tudíž pocit, že toho neví dost.

Papír s otázkami na rodinu jsem proto na čas úplně odložila.

Začaly jsme uprchlíky, jak si Věra přála.

Kniha vznikala dva roky. Věra v ní vypráví, jak žila, jakých principů se s prvním manželem Pavlem drželi, proč bylo jejich manželství tak pevné. Vzpomíná, jak se žilo chartistům mimo Prahu a jak prožívali události roku 1989. Kriticky nahlíží na víru svých rodičů, předválečných komunistů, ale jedním dechem dodává, že je měla moc ráda a dodnes ji dojímá, jak vzácné manželství měli. Přečetla všechny dopisy, které si rodiče psali, když byl táta zavřený, aby mi odvyprávěla, jak vnímali fakt, že je ideologie, pro kterou žili a jejímž myšlenkám plně věřili, na roky oddělila. Mluví o tom, jak se stala terapeutkou, a taky o své cestě k židovství. A nakonec jsme se dostaly i k jejím prarodičům.

V jejím vyprávění se daly zachytit i drobné, ale výmluvné detaily. Například když začnou skřípat vztahy, Věra jim začne dávat řád. Když se vdala a její otec si s jejím mužem nerozuměl, začala tatů zvat každou neděli na oběd. Další její „vychytávka“ se týká lidí kolem ní: má spoustu známých z dob Charty, ale spřátelila se postupem let i s mnoha uprchlicemi, které dodnes vídá, staly se z nich přítelkyně. Když někomu volá, aby ho pozdravila a zeptala se, jak se má, do diáře si pak zapíše přesný den, kdy mu zavolá zase, aby s nikým, na kom jí záleží, neztratila kontakt.

I dneska je stále těžké Věru dohnat. Pořád pracuje jako terapeutka a supervizorka pro jiné terapeuty, hlavně z Ukrajiny. Je ve správní radě organizace Člověk v tísni. Jezdí na besedy do škol. Je členkou Milionu chvilek pro demokracii, což nebere jen jako prázdnou frázi, ale aktivně se účastní jejich akcí. Záleží jí na demokracii a svobodě. Do toho jezdí na hory, které má od mládí ráda, a taky do zahraničí, třeba za příbuznými do Švédska. Nedávno se byla podívat v Londýně na dům, kde za války žili její rodiče... Dost vytižená je taky proto, že má dvanáct vnoučat a jednu pravnučku. A se svým současným mužem Františkem založila kapelu, v níž zpívá.

Po nějaké době jsem z jejích četných příběhů pochopila, že Věra je svéhlavá a přímočará. Svěhlavost se u ní projevila třeba ve chvíli, kdy se podruhé vdala. Chtěla se jmenovat Roubalová Kostlánová. Český zákon ale mluví jasně: na prvním místě musí být aktuální příjmení. A tak v občance sice má Kostlánová Roubalová, všude se ale představuje v pořadí, které jí přijde lepší: jména za sebe dává tak, jak šly v jejím životě.

Že s lidmi ráda mluví na rovinu, jsem zase pochopila tehdy, když mi vyprávěla, jak se před mnoha lety dozvěděla, že v obci, kde žila, chce komunista, který na ni a jejího muže donášel, kandidovat na starostu. Tak se za ním vydala. U něho na dvoře mu pak řekla, že pokud to udělá, všude bude říkat, co před revolucí dělal. Nekandidoval.

Ostatně, to její „na rovinu“ jsem poznala i osobně. Bylo to loni v létě, seděli jsme s Věrou a jejím mužem Františkem na zahradě jejich chaty u Sázavy. Tehdy mi Věra bez okolků řekla, že mě dřív

nesnášela – prý kvůli všem těm otázkám, vracení se do minulosti, své špatné paměti. Štvalo ji, že je kniha o ní. Pak ale dodala, že dnes už je to naštěstí úplně jinak, ohledně mě. S knihou, kde je ona tou hlavní vypravěčkou, se prý ale stále úplně nesmířila. Už na začátku mi ovšem řekla, že když na moji nabídku kývne, neuhne a kniha bude. A tak je.

Praha, duben 2026

Barbora Postránecká

PROLOG

NÁVRAT

Věra se narodila v roce 1947 v Praze, vyrostla tu, vdala se. Pak ale bydlela mnoho let s manželem Pavlem Roubalem a čtyřmi dětmi v Ústeckém kraji, později na Vysočině. Stěhování s dětmi zpátky do Prahy v roce 1990 se odehrálo za smutných okolností. Život se jí tehdy změnil v mnoha ohledech. Žila v nové době, nových poměrech, zároveň prožívala smutek. Novou životní náplní se pro ni stala práce s uprchlíky.

<

Sedím a v předklonu poslouchám vyprávění, asi Afghánky.

Proč jste se záhy po revoluci rozhodla vrátit do Prahy?

Pavel zemřel v říjnu 1990. Na jeho pohřeb přišlo mnoho lidí včetně Jirky Müllera, důležité osoby v našem životě. Nabídl mi, že bych mohla zkusit práci na Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie federálního ministerstva vnitra, což byl předchůdce dnešní BIS, Bezpečnostní informační služby. On tam v té době dělal ředitele.

Jiří Müller byl váš spolužák z ČVUT, kde jste studovala vy i Pavel. Pojil vás mimo jiné podpis pod Chartou 77. Co jste mu řekla, když vám nabídl práci? Chtělo se vám zpátky?

Nabídky vrátit se do Prahy jsme dostávali už dřív, ještě když Pavel žil. Jedna z nich se týkala možnosti, jestli by Pavel nechtěl do Federálního shromáždění, kam byli někteří po revoluci kooptováni, třeba Dana Němcová*. Jenže Pavel už byl tehdy nemocný, a tak to zkusili nabídnout mně. Řekla jsem, že to nepřichází v úvahu. Chtěla jsem být s ním a dětmi na Vysočině.

* Po listopadu 1989 se hledal způsob, jak demokratizovat parlament ještě před prvními svobodnými volbami v červnu 1990. Proto došlo ke kooptacím nových poslanců z řad Občanského fóra a dalších osobností veřejného života, aby nahradili část komunistických poslanců. Jednou z nich byla **Dana Němcová** – psycholožka, signatářka Charty 77 a spoluzakladatelka Občanského fóra, která se dlouhodobě angažovala v obraně lidských práv.

Kde jste tehdy žili?

V Častrově, vesnici kousek od Pelhřimova. Možná bych tam bývala po revoluci i zůstala, byla jsem zvolená do zastupitelstva, měla práci. Honzovi, mému nejstaršímu synovi, bylo osmnáct, dostal se na medicínu a mně došlo, že mi děti budou postupně odcházet na vysoké školy, zakládat rodiny – a já zůstanu na Vysočině sama. Někteří lidé tam s námi sympatizovali, jiní se nás báli, a byli i tací, kterým se vůbec nelíbilo, co děláme. A některým se nelíbila ani samotná revoluce. Honza mi tehdy řekl, že by to časem mohlo být v Častrově nepříjemné, pokud lidé nebudou mít z politických změn radost nebo prospěch. A mohlo by se stát, že mi to začnou dávat za vinu.

Takže jste se s dětmi přestěhovali a vy nastoupila na Úřad pro ochranu ústavy a demokracie.

Ano. A bylo to hrozné!

Proč?

Všechno bylo tajné. Tak tajné, že vždycky, když šel člověk na záchod, musel si zamknout kancelář. Do telefonu se smělo mluvit jen úředně. Prostě předchůdce BIS. Dělal jsem tam na personálním a po třičtvrtě roce prchla pryč. Jsem zvyklá říkat otevřeně, co si myslím – a tady to celé stálo na tom, že se mlčí, nic se nesmí říct.

Jak tuto zkušenost – práci úřednice na ministerstvu – s odstupem let vnímáte?

Dnes vidím, že jsme neměli úplně ostré lokty. StB se sice zrušila, ale někteří její příslušníci přešli právě na ministerstvo vnitra. Hodně se tehdy řešilo, co s nimi bude, jestli je jejich propouštění správné. Někteří polistopadoví politici a úředníci se za ně přimlouvali. Přitom třeba o budoucnost dělníků z továren, kteří byli taky propouštěni, se nezajímal nikdo. Bývalí estébáci a komunisté si samozřejmě chtěli udržet místa, spoléhali i na to, že jsou potřební – dobře se orientovali v systému, měli svoje kontakty a dávali nám jasně najevo, že bez nich si neporadíme.

Asi v tom sehrálo roli i naše sebevědomí, které jsme neměli velké. Nechat je tam byla každopádně chyba. Možná bychom chvíli tápali, ale nakonec bychom si poradili i bez nich. Kdo byl za minulého režimu na vntru, byl prostě vnitrák.

Takže jste se rozhodla této práce nechat. Kam jste šla?

Dostala jsem novou pracovní nabídku od souseda v domě, kde jsme žili. Když jsem se stěhovali do Prahy, měli jsme dostat byt od ministerstva vnitra, ale pro nás pět byl hodně malý. Tak jsem zašla za Petruškou Šustrovou*, která byla tehdy náměstkyní ministra vnitra Honzy Rumla. Obvykle jsem nevyužívala své kontakty, ale tenkrát jsem to udělala. Petruška seděla za velkým stolem, prostě z ní byla najednou náměstkyně. Poprosila jsem ji, zda by pro nás nenašla větší byt. A tak jsme s dětmi začali žít v Praze na Zbraslavi v paneláku, ve čtyři plus jedna. Pod námi tehdy bydlel Pavel Hlaváč, evangelický farář, který se stal po revoluci ředitelem odboru pro uprchlíky, taky na ministerstvu vnitra. Jednoho dne u nás zazvonil, představil se a řekl, že je signatář Charty 77, že se sice neznáme, ale že by byl rád, kdybych k nim šla pracovat.

A vy jste na to kývla.

A začala se věnovat sociální práci, aniž bych měla odpovídající vzdělání. Byla jsem strojní inženýrka, což jsem teda taky nikdy nedělala. Ale to bylo běžné, hodně z nás chartistů začínalo po revoluci od nuly. Pak přišel rok 1992 a začala válka v Bosně a Hercegovině. Bude to znít blbě, ale v něčem to byla úžasná doba, najednou se objevilo tolik lidí ochotných pomáhat.

* **Petruška Šustrová** (1947–2023) byla novinářka, překladatelka a disidentka. V prosinci 1969 zatčena a následně odsouzena ke dvěma letům odnětí svobody za opoziční aktivity v levicovém Hnutí revoluční mládeže. V roce 1985 se stala jednou ze tří mluvčích Charty 77. Po roce 1989 krátce působila na ministerstvu vnitra, poté se začala věnovat novinařině.

Válka v bývalé Jugoslávii si vyžádala přes sto tisíc obětí, uprchlíci mířící do Československa a od roku 1993 už do samostatné České republiky byli první porevoluční migrační vlnou, která k nám přišla. Hned v roce 1992 naše vláda zřídila pro občany bývalé Jugoslávie, zejména z Bosny a Hercegoviny, program dočasného útočiště...

A záhy nato tu začaly vznikat uprchlické tábory v Červeném Újezdě, Bělé pod Bezdězem, ve Stráži pod Ralskem... Pavel Hlaváč tehdy mimo jiné dojednal, aby sem mohly přijet ženy ze Sarajeva s dětmi. Pro mě to byla kombinace příšerného vnitřáckého systému, kdy muselo být všechno ve správných obálkách a na správném místě, ale k tomu mi přibyla nová práce, která mi dávala smysl: humanitární pomoc. A ta mě úplně pohltila.

Proč myslíte, že vás zrovna osud uprchlíků tolik zasáhl?

Myslím, že to mělo několik důvodů. Jeden z nich určitě byl, že jsem hodně pracovala, abych nemusela myslet na Pavla. Měli jsme se hodně rádi, být bez něho bylo těžké. A tak jsem pracovala jako šílená.

Erwidmet in voller Anerkennung
seiner hervorragenden Leistung

14. 7. 1938 von s. alten Jg.
Robert G. Müller

KAPITOLA 1

PRARODIČE

Nejznámějším členem Věřiny rodiny byl její dědeček Salomon Hugo Lieben, historik a zakladatel Židovského muzea v Praze. To se však Věra dozvěděla až jako dospělá – a až jako dospělá také začala příběh svých prarodičů postupně skládat. Ze vzpomínek příbuzných – včetně těch, kteří odešli do Palestiny.

<

Můj děda Salomon Hugo Lieben. Kresba od Roberta Guttmanna (zavražděn v Lodži 14. 3. 1942), takže vznikla někdy dřív. Text ve staré němčině je v překladu přibližně: „Jako výraz plného uznání jeho mimořádných schopností.“

Hned při našem prvním setkání jste mi řekla, že z rozhovoru o rodině máte největší obavy. Proč?

Mám velké výčitky a je mi líto, že si toho pamatuji jen málo, nikdy jsem neměla dobrou paměť. Zároveň jsem ale dobrou ukázkou transgeneračního přenosu, protože u nás v rodině se mlčelo. Neměla jsem babičky ani dědečky a rodiče mi o nich nic neřekli. Ostatně, oni mi toho moc neřekli ani o sobě. Nemluvíli o holocaustu, o 50. letech... A teď je na mně, abych říkala něco o naší rodině, což je těžké.

Váš dědeček Salomon Hugo Lieben, ročník 1881, byl v první polovině 20. století výraznou postavou pražské židovské komunity. Kde žil, čím se živil?

Žil v ulici Kozí 5 na Starém Městě. Před jejich domem najdete stolperstein, na němž je jméno jeho ženy, mé babičky Sophie Lieben, která byla zavražděna v roce 1944 v Osvětimi. Podle fotky byl děda majestátní, vousatý, hodně silný pán s jiskrou v oku. Prý byl veselý. Působil jako středoškolský profesor na několika pražských gymnáziích, vyučoval židovské náboženství. Měl široké vzdělání, kromě rabínských studií si osvojil i řadu jazyků. Patřil k významným hebraistům a působil i jako historik, věnoval se kulturním dějinám Židů v českých zemích. V roce 1906

založil Židovské muzeum v Praze*. Nevím, jestli jde říct, že byli Liebenovi bohatí, ale určitě to byla tradiční, velmi známá a stará rodina, a taky velmi pobožná. V bytě jednoho jejich příbuzného, dr. Bertolda Jeitelese, měli rodinnou modlitebnu. Bylo to v Široké ulici č. 5 v prvním patře s výhledem na Starý židovský hřbitov, v budově někdejšího Pohřebního bratrstva**. Děda byl jeho předsedou, což byla neplacená, vážená a velmi významná společenská i náboženská pozice. Max, přeživší koncentračních táborů a syn bratrance mého dědy, mi vyprávěl, že Liebenovi chodili do rodinné modlitebny dvakrát denně. Úplně si nedovedu představit mého tátu, jak se chodil každé ráno a večer modlit, ale přijde mi fajn, že se pravidelně setkávali. Protože byla rodina v Praze usazená po řadu generací, měla dokonce své zcela unikátní nápěvy některých modliteb. Tohle všechno šoa a následný komunismus zlikvidovaly.

* **Židovské muzeum v Praze** vzniklo v roce 1906 z iniciativy okruhu osobností, které spojovala snaha uchovat ohrožené židovské kulturní dědictví. Impulzem k jeho založení byla kromě jiného i asanace pražského židovského města na přelomu 19. a 20. století, při níž zanikla řada historických staveb. Klíčovou roli sehrál Salomon Hugo Lieben, duchovní iniciátor a hlavní hybatel celého projektu, jenž po návratu ze studií ve Frankfurtu nad Mohanem přinesl do Prahy moderní přístup k péči o historické památky a upozorňoval na nutnost zachránit předměty zanikajících synagog. Na realizaci se podílel i magistrátní úředník August Stein a další členové muzejního spolku, mimo jiné Adolf Hahn či Markus Brückner. Společným úsilím se jim podařilo proměnit původní myšlenku ve vznik instituce, která uchovává jedinečné svědectví o dějinách židovské komunity v českých zemích. Ve světovém kontextu patří sbírky Židovského muzea v Praze k nejvýznamnějším.

** Pražské **pohřební bratrstvo** Chevra kadiša, založené roku 1564, je společenství lidí, kteří se starají o důstojné zacházení se zemřelými, pomáhají rodinám pozůstalých a organizují pohřby podle židovských náboženských pravidel. Budova bývalé obřadní síně tohoto bratrstva je dnes součástí Židovského muzea v Praze.

Kde jste Maxe potkala?

Vydali jsme se za ním ještě s mým bratrancem Milanem do Izraele, týden jsme nahrávali jeho vzpomínky. Bylo to v roce 2022, tehdy mu bylo 96. Byl už slepý, měl ale neobyčejnou paměť a byl neuvěřitelně odolný a věčný. V mládí se stal členem mládežnického sionistického hnutí Makabi Hacair, o čemž jeho pobožná rodina Liebenů nevěděla. Když mu bylo kolem šestnácti, byl Max se svým bratrem a rodiči transportován do koncentračního tábora. Přežil jen Max. V roce 1945 se pak na Slovensku zapojil do práce Makabi Hacair v Centru dětí bez domova, které vedla po návratu z koncentráku jeho budoucí žena Chava. Hnutí hledalo děti, které přežily v klášterech, lesích, u partyzánů nebo nežidovských sedláků, a staralo se o ně. Byli to traumatizovaní sirotci nebo polosirotci, které připravovali na vystěhování do tehdy britské Palestiny. Max a Chava se do sebe zamilovali a narodil se jim syn, který později v Izraeli zemřel. Hnutí nemělo nikoho, kdo by tyto domovy vedl, proto Max a Chava zůstali v Československu až do května 1949. Teprve pak se z komunistické republiky vystěhovali do Izraele, který byl jako samostatný stát vyhlášen rok předtím. V Izraeli žili asi dva roky v kibucu, Chava ale chtěla své děti vychovávat sama, a ne je mít ve školce, a tak se přestěhovali a žili ve vesnici Ti'von na severu Izraele, kde jsem je několikrát navštívila (dnes je někdejší vesnice součástí města Kirjat Ti'von). Po příjezdu do Izraele pracoval Max v továrně na hračky, které později i navrhoval. Pak se živil jako elektrikář a ještě později navrhoval součástky i celé zdravotnické přístroje. Chava se věnovala dětem, měli dvě dcery, a taky tvořila keramiku inspirovanou tématem šoa. S Chavou a dalšími přeživšími vězni terezínského ghetta založili památník a vzdělávací centrum Bejt Terezín.

Co vám Max ještě vyprávěl?

Říkal nám asi o čtrnácti početných rodinách Liebenů žijících v Praze a vždy vyprávění zakončil tím, že téměř všichni byli zavražděni nacisty. Udělal nám i mapu, kde v Praze rodiny žily. Můj děda měl pět sourozenců a jedenáct bratranců a sester. Jedním z dědových bratranců byl i jeho jmenovec, MUDr. Salomon Lieben. Max říkal, že často léčil lidi bezplatně. Když nacisté

zakázali Židům přístup do veřejných nemocnic, založil v ulici U Staré školy židovskou nemocnici, dnes v této budově sídlí Židovské muzeum. Když se před válkou natáčel film *Bílá nemoc* podle stejnojmenné Čapkovy knihy, chudého lékaře v něm představoval Hugo Haas* a jako vzor si vzal právě MUDr. Salomona Lieben. Hugo Haas za ním prý chodil a pak jej věrně kopíroval. Po válce zůstali jen čtyři rodinní příslušníci se jménem Lieben. Můj táta Hanuš Lomský, který se původně jmenoval Gabriel Löb Lieben (přejmenovat se nechal v roce 1945), jeho bratr Jan, říkalo se mu Jenda (dříve Samuel), Max (po válce si v Izraeli změnil jméno z Lieben na Mordechaj Livni) a jeho bratr, který odešel do Palestiny před válkou a neměl mužské potomky. Tak zaniklo po několika stovkách let příjmení Lieben. Je to smutný příběh. Kdybych byla kluk, asi bych se nechala přejmenovat.

Traduje se ve vaší rodině nějaká vzpomínka na prarodiče?

Jedna ano – že děda Lieben nosil babičce každý šábes květinu. Také mám vzpomínku od strejdy Jendy. Po válce mu jejich předválečná služebná řekla, že viděla babičku, jak před transportem táhla velký kufr oblečení – možná i pro jiné ženy. A pak ještě něco. Děda měl doma obrovskou knihovnu. Když v roce 1942 „stihl“ zemřít přirozenou smrtí – schválně říkám stihl, protože tím ušel transportu do koncentračního tábora –, darovala babička Sophie knihovnu, která měla 3537 knih plus další předměty, Židovskému ústřednímu muzeu**. To bylo otevřeno za války v létě 1942. Iniciativa k jeho založení přišla z židovské komunity a samozřejmě to muselo být schválené gestapem. Do Prahy se tehdy svázely cenné předměty z židovských obcí v Čechách a na

* **Hugo Haas** (1901–1968) byl herec, režisér a dramatik židovského původu, který se proslavil řadou filmových rolí i působením v Národním divadle. Po nacistické okupaci odešel do exilu a druhou světovou válku i následující dvě desetiletí strávil ve Spojených státech. Na přelomu 50. a 60. let se vrátil do Evropy. Po krátkém pobytu v Itálii se usadil ve Vídni, kde roku 1968 zemřel.

** Po nacistické okupaci vzniklo v roce 1942 z podnětu pražské židovské obce tzv. **Židovské ústřední muzeum**. Sloužilo jako úložiště

Moravě. Děda i babička v muzeu za války pracovali. Někdo musel předměty třídit, katalogizovat a tak dále, což dělali převážně Židé. Babička Sophie v muzeu pracovala až do transportu do Terezína v létě 1943. Vždy jsem si představovala, jak z toho musel být děda zničený a že to mohlo mít podíl i na jeho předčasném úmrtí. Desátého listopadu 1942 zemřel na infarkt na ulici... Ale vrátím se ke knihovně. Po válce táta s bratrem Jendou požádali o restituci knihovny. Jenže se to celé táhlo a pak byl v únoru 1948 komunistický převrat – a víc nevíme.

A po revoluci?

Při přípravě výstavy k výročí sta let od založení Židovského muzea v Praze jsem se dozvěděla, že jsme prý všechny knihy už restituovali v roce 1948. Což nebyla pravda. Požádali jsme tedy znovu o navrácení majetku. Teprve nedávno se to uzavřelo s tím, že asi tři sta knih z pozůstalosti se nachází v knihovně Židovského muzea a zbytek není k nalezení. Po dědovi jsme dostali několik jeho předmětů, pro mě nedocenitelné hodnoty. Několik nakrápnutých hrnečků, ale i dečku na barches (tradiční židovský pletený chléb), hodiny, vyšívané textilie s hebrejskými nápisy, svícen, Tóru, diapozitivy předasanační Prahy. A taky ty knihy. Podělili jsme se o to s mými bratry, bratrancem a sestřenicí. Bratranec Milan se rozhodl, že rodinný svitek Tóry, který v dědictví získal, trvale zapůjčí do Lauderových škol při Židovské obci v Praze. Po osmdesáti letech se tak znovu vrátí do každodenního židovského života. Moc mě těší, jak si zděděných věcí váží moje děti i vnoučata. Velmi nám pomohl Dani Kolský, manžel mé dcery Marty, který do naší rodiny vnesl hodně zájmu o židovskou tradici.

liturgických předmětů, knih a archiválií svážených z celého protektorátu. Po válce muzeum pokračovalo v činnosti, v roce 1950 však bylo znárodněno. Po revoluci (1994) byly muzejní budovy vráceny a většinu sbírek převzala zpět od státu Federace židovských obcí. Téhož roku vzniklo Židovské muzeum v Praze jako nestátní instituce, navazující na tradici muzea založeného v roce 1906.

Náhrobek Salomona Hugo Liebená

Na zadní stěně náhrobku dědy Liebená nechal v době normalizace strejda Jenda doplnit jméno babičky Sofie, tehdy zapisované jako Zofie. Nelíbí se mi, že je tam zkratka „ZAH. v Osvětě 1944“, tj. zahynula. Napsala bych: „Byla zavražděna“ a bez zkratky.

Co víte o babičce Sophii?

Sophie Lieben se narodila v roce 1888 v New Yorku, o sedm let později než děda. Její dívčí jméno byla Adlerová. Pocházela z velmi ortodoxní rodiny z Mnichova, kam se rodina vrátila brzy po jejím narození. Sophie musela být krásná žena, mám její fotku z mladých let. Prý mluvila velmi špatně česky, takže u táty doma se mluvilo hlavně německy. Máme schované dopisy, které si děda Lieben s babičkou Sophií psali před svatbou. Nejdřív ji oslovoval „velevážená slečno“, po nějaké době už byla „milovaná Sophie“, asi poté, co se s ní setkal a byla domluvená svatba, ale to se domýšlím. V jednom dopise ještě před svatbou stojí: *„Velmi vážená slečno, nesmírně mě těší, že můj dopis tak příznivě zapůsobil. Chci se jen vrátit k tomu, co Váš pan otec se mnou prohodil. Váš pan otec myslel, že bych mohl přijet brzy do Mnichova, aby jsme tu věc s boží pomocí uzavřeli... Vás opravdu velmi vážící S. H. Lieben.* Jak a kde se poznali, nevím. Jejich dopisy jsou plné naděje a lásky. Třeba když děda píše: *„Když Tě unesu z Tvé vlasti a přichystám Ti novou, ve které máš být spokojená a šťastná.“* Svatbu měli 2. června 1914 v Mariánských Lázních. Dochovaly se kopie 398 blahopřejných telegramů.

V Mariánských Lázních se pak v roce 1917 narodil váš táta. Děda s babičkou tam žili?

Rodina Adlerů tam zřejmě koupila dům, když zbohatla. O moc víc jsem dlouho nevěděla, ale nedávno byl můj zeť Dani s vnukem Samuelem v New Yorku, kde se setkali s jednou větví rodiny Adlerů. Od nich zjistili, že ještě před válkou byli Adlerovi velmi chudí a rozhodli se z Německa přestěhovat právě do Ameriky. Asi se jim tam moc dobře nevedlo, protože se vrátili zpátky do Mnichova. A tady začali podnikat – staré olověné trubky se tehdy vyměňovaly za nové a oni ty staré prodávali – a zbohatli. Nakonec jim to ale bylo k ničemu, nacisti jim všechno sebrali... Babička Sophie byla v červenci 1943 transportována do Terezína a v říjnu 1944 do Osvětimi, kde byla zavražděna v plynové komoře. Někteří z deseti sourozenců Sophie dopadli stejně jako ona, jiní jsou rozeseti po celém světě, kam před Hitlerem uprchli. Děda, jak už jsem zmínila, zemřel na infarkt cestou do synagogy v listopadu

1942. Pohřbený je na Novém židovském hřbitově na Olšanech. Jako velkou vzácnost máme pohled babičky Sophie Lieben ze 17. listopadu 1943 z Terezína. Pohled má známku s Adolfem Hitlerem a razítko z Berlína, kde byl zřejmě cenzurovaný. Adresovaný je příbuzné ve Švýcarsku a babička se na něm německy ptá, jak se mají synové té příbuzné, Löb (můj táta) a Samuel (tátův bratr). Jasně tam ukrývá, na koho se ve skutečnosti ptá. Na své syny. Přímo do Anglie, kde tehdy táta i strejda byli, zřejmě psát nesměla. Hodně mě zasáhl vzkaz, který Sophie svým synům napsala: „*Žehnej Ti Hospodin! Kéž pečujete jeden o druhého!*“ Cítím z toho její víru. Silná je i zmínka o jejich vztahu, která je zavazovala a bráchové to drželi.

...

V jaké rodině vyrůstala vaše máma Marta?

Žila v Postoloprtech v židovské rodině, která měla dům a obchod. V prvním patře žili, dole prodávali vlnu a látky, šicí stroje, jízdní kola a taky klavíry. Děda Karel Klein ostatně na klavír hrál. Traduje se, že když se varhaník v katolickém kostele na půlnoční mši opil, šel hrát místo něj – a prý výborně. Mámina matka, moje babička, se jmenovala Ernestina a říkalo se jí Týna. Měla tři děti, Lízu, Frantu a mámu. Franta byl přesvědčený sionista. Prošel kurzem na Šumavě, aby se naučil hospodařit, a v roce 1931 odjel do Palestiny. Dva roky nato založil s dalšími kibuc Giv'at Chajim. V kibucu na něj volali „Franto“, a to jméno mu pak zůstalo, viděla jsem „Franto Klein“ napsané i na jeho náhrobním kameni. Setkala jsem se s ním jen jednou, když v roce 1962 přijel do Prahy na mezinárodní výstavu známek. O filatelii se ve skutečnosti nezajímal, byla to jen záminka. Bylo mi patnáct a pamatuji si, že nám přivezl pro nás vzácné pomeranče, byl veselý a měl veliké chlapské ruce.

Znáte osud máminy rodiny za války?

Babička Ernestina byla v Terezíně i se svojí maminkou Rózou, která byla v září 1942 deportována do Treblinky a tam zavražděna. Babičku Týnu podle jejich vzpomínek nejspíš zachránilo před transporty do dalších vyhlaizovacích táborů to, že Jacob

Edelstein, šéf Judenratu* v Terezíně, který rodinu už před válkou znal a chodil k nim na návštěvu, udělal vedle jejího jména křížek, jako by už nežila.

A děda Karel?

Ten zemřel ještě v Čechách. Ze vzpomínek Franto Kleina vím, že jednou při balení chmele spadl z půdy a zůstal invalidní. Zemřel osamělý v nemocnici, v den, kdy měli s babičkou nastoupit do transportu do Terezína. Je pohřbený v Lounech. K tomu mám taky jednu historku. Když jsem byla na průmyslovce, každý začátek školního roku jsme jezdili na chmel. Jeden rok jsme byli kousek od Postolopr. A tak mě napadlo, že tam zkusím dojít a najít na hřbitově nějakou prababičku nebo jiného příbuzného z máminy strany. Vtipné bylo, že když jsem šla – pěšky –, podél cesty někde na louce jsem potkala tank. Stopla jsem ho a zeptala se, jestli by mě nesvezli. Dva vojáci mě vzali dovnitř, byla tam tma, příšerný randál a ven se dalo koukat jen takovou úzkou štěrbínou, periskopem. A tak jsem s nimi chvíli jela. Pak mě někde vysadili, já vylezla z tanku a šla pěšky dál.

Věděla jste tehdy něco o rodině Kleinů?

Moc ne, věděla jsem, že bydleli na náměstí – a to bylo všechno. Došla jsem do Postolopr a na náměstí potkala nějakou paní. Ptala jsem se jí, jestli nezná rodinu Kleinů, a ona mi řekla, že u nich sloužila. Ukázala mi, který dům to byl, a pak šla. Moc jsem ji nevyzpytávala a ani kontakt jsem si nevzala. Teď toho dost lituju. Pak jsem šla hledat hřbitov – byl velký a zpustlý, úplně zarostlý. Hrob dědečka Kleina jsem nakonec našla, ale jindy a jinde.

* **Judenrat** byl orgán židovské správy, který zajišťoval chod ghetta – vedl evidenci obyvatel, organizoval nucenou práci, rozdělával potravinové přiděly, zajišťoval zdravotní péči a plnil další nařízení nacistů. Byl pod silným nátlakem okupační moci, s níž mohl jen velmi omezeně vyjednávat, což často vedlo k nárůstu nedůvěry ze strany obyvatelstva.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Jak to jenom říct.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.